

faza
2

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 210, GOD. XIV, BEOGRAD, UTORAK, 20. AVGUST 2019.

Redakcija: Aleksandra Sekulić, Dejan Vasić, Jelena Veljić, Dušan Grlja; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 17. septembra 2019.

MIXER

Piše: Saša Ćirić

KAKO KRIVICU ZA SVE SVALITI NA KOMUNIZAM

Klaudiju M. Florijan:
Uzrasti igre, ulica tvrđave
(Zavet, 2018)

Kakvu lekciju iz/o prošlosti nude savremeni romani? Recimo, oni naših balkanskih suseda. Roman *Uzrasti igre, ulica tvrđave* Klaudiju M. Florijana (Zavet, 2018), savremenog rumunskog autora srednje generacije (rođen je 1969.), zgođan je primer da se analizira iz ovog ugla. Žanrovski gledano, Florijanov roman je sinteza romana za decu i romana odrastanja, koji je u isto vreme neka vrsta istorijskog romana. Narrator je radoznali dečak predškolskog uzrasta koji živi u selu nadomak Brašova polovinom 1970-ih. Sve dotle dok je pripovedanje podređeno sazajno ograničenoj perspektivi dečaka – koji, logično, mnoge reči i pojave oko sebe nije u stanju da razume, pa stalno zapitkuje i traži objašnjenja – naracija ovog romana zadržava svoju koherenciju. Iz sučeljavanja dečje perspektive naratora i objašnjenja odraslih rađaju se autorski hotimični komički efekti. Na primer, kada komšija naratorovih babe i dede, sa kojima narator živi, proda svoju kuću, naratorov deda kaže da je likvidirao kuću, posle čega sledi komentar dečaka da je video komšijinu kuću i da mu ne izgleda nimalo kao likvidirana. Dečak reći shvata doslovno, ali u toj doslovnosti skriven je zdrav razum koji se kasnijom metaforizacijom jezika gubi, odnosno korumpira. Dečja perspektiva, a to je njen izvorni potencijal, u sebi nosi subverzivnu snagu takozvane iskonske neiskvarenosti i logike koja stoji s onu stranu svojinskih odnosa ili jezičkih dvosmislica. Drugim rečima, u dečjem neznanju spojeni su naivnost prvog pogleda i moralna neiskvarenost, što je zgodna podloga da se skenira svet i uoče njegove nesavršenosti. Ali se može iskoristiti i za druge ciljeve.

PROŠVERCUJ ME U OČIMA DETETA

Florijanov dečak-narator nije samo „izveštač“ o tome šta se oko njega zbiva, već povremeno postaje i nekakav „telegrafista“ koji prenosi čitave stranice „teških“ razgovora koje vode stariji. To je uloga koja ne samo da nije primerena dečakovim godinama i sazajnim mogućnostima, već je višestruko problematična. Time se nepovratno razbija narativna koherencija romana *Uzrasti igre, ulica tvrđave*. Koherenciju pripovedanja dečaka razbijaju dva poglavlja,

koja imaju povlašćen status zbog visokog intenziteta ispovednih emocija. Nimalo slučajno, u oba poglavlja dominira narativna forma monološke ispovesti. U prvom takvom poglavlju dečakov Deda svedoči o posleratnoj deportaciji rumunskih Nemaca u Rusiju, u drugoj dečakov otac, Kalin, svedoči o represiji koju doživljava kao reditelj u Bukureštu, prikazujući se kao visokostručan, nepartijski umetnik (završio studije režije u Moskvi) i intelektualac koji nije spreman na kompromise (odbija da učestvuje u malverzacijama dok obavlja funkciju direktora pozorišta). Istina, poglavlje u koje je smeštena druga monološka partija, „U Kraljevini“, najduže je u romanu i, da budem ironičan, što zbog dugog vremena kraj logorske vatre pored reke, dok se čeka da se riba ispeče, što zbog većeg broja prisutnih, među kojima su dva Kalinova rođena brata, stričevi dečaka naratora, Kalinov monolog je prošaran dijaloškim momentima, koji povremeno, mada retko, dobijaju polemički karakter. Posebno je zanimljivo jedno mesto u kome srednji brat spocitava Kalinu kao najmlađem bratu i drugom, najstarijem bratu neke ozbiljne zamerke. Kali-

iskren i nepatvoren govor dečaka i ideološki isključiv govor odraslih. Kada stariji govore o istoriji naglo opada broj dečakovih upadica i komentara. Ako bih zaoštrio svoj sud, moglo bi se reći da je autor dečaka iskoristio da bude nesvesni fokalizator i prenosnik ideološkog diskursa odraslih. I još oštrije: da je autor dečakov intelektualni limit i emocionalnu privrženost najbližoj rodbini iskoristio da „prošvercuje“ pred čitaoce radioaktivni ideološki otpad. Posledica toga je da oba govora, dečakov, što se samo po sebi podrazumeva, i odraslih, u čijim razgovorima zapravo nema suštinski disonantnih tonova, doživimo i prihvatimo kao homogen semantički blok, ili, drugačije rečeno, kao neporecivu istorijsku istinu.

BEZ DŽELATA U REDOVIMA ŽRTAVA

Likovi odraslih u Florijanovom romanu *Uzrasti igre, ulica tvrđave* likovi su dečakovih rođaka sa očeve i majčine strane i oni su bez izuzetka prikazani kao likovi žrtava rumunskog komunističkog režima. Dečakov otac je svojevrzni disident, pozorišni reditelj koji je izgubio posao jer je kao glumce angažovao bivše političke zatvorenike.

→ Bojan Mrđenović: Dobrodošli ←

na, na primer, pita da li o Rusima, gde je studirao, može i nešto lepo da kaže, dok starijeg brata proziva zbog njegovog učešća u Gvozdenoj gardi. Međutim, ni na tom mestu nije reč o pravom ideološkom dispute, već je srednji brat frustriran time što je njemu zapalo da u porodičnoj kući na selu čuva ostarele roditelje. U sukcesivno postavljenim segmentima (na pripovedanje dečaka nastavlja se govor odraslih), kao da isti epistemološki status dobija

Dečakov deda, žandarm za vreme Drugog svet-skog rata, spasio je babu, pripadnicu nemačke zajednice u Rumuniji (rumunskih Sasa), kojoj je zajedno sa dobrim delom svojih sunarodnika posle završetka rata pretila deportacija u Rusiju. Niko od dečakovih rođaka ne voli komuniste, pa ni oni koji su silom prilika postali članovi partije. „Drug“ (Čaušesku) koji se stalno pojavljuje na „crvenkasto-smečkastom“ TV aparatu i u štampi, predmet je stalnih podsmeha. Uku-

MIXER

Saša Ćirić: Kako krivicu za sve svaliti na komunizam

CEMENT

Dejan Vasić: Tišina je politička odluka

ŠTRAFTA

Savo Romčević, Grupa za konceptualnu politiku: Lingvorasizam

ARMATURA

Jelena Veljić: Sačuvajmo naš parkić!

ZID

Mirjana Dragosavljević: Segmenti izložbe „Tišina je ovde gluvoća“
Bojan Mrđenović: Dobrodošli
Davor Konjikušić: Aura F37
Minipogon / Foto Nenad Porobić

čani redovno na radiju slušaju ilegalni antirežimski program Radija Slobodna Evropa. Skrivena poruka ovog narativa je da su komunisti bili nametnuti rumunskom narodu i da zaslužuju prezir zbog marionetskog odnosa prema Rusima. S druge strane, nijednom se ne pominju zločini nacista ni rumunskih kvislinga. Štaviše, o „maršalu“ Antoneskuu se govori sa nekom blagom simpatijom, dok se Gvozdena garda i njeni legionari pominju neutralno. Nema pomena genocida nad Jevrejima ili terora nad protivnicima nacista, ne pominju se zločini nemačkih i kvislinških trupa na Istočnom frontu. Dakle, Florijanov roman na mala vrata i kroz dečju perspektivu uvodi istorijski revizionizam kao dominantno značenje romana. Rođaci sa strane dečakove babe, njena braća a dečakovi deda-ujaci, rumunski su Nemci koji su učestvovali u pohodu nacista na Rusiju i koji su posle rata emigrirali u Zapadnu Nemačku. Budući da je roman *Uzrasti igre, ulica tvrđave* najvećim delom smešten u seosku okolinu Brašova, odakle potiče i sam pisac Klaudiju M. Florijan, njegov narativ je posvećen jednoj istorijskoj traumi, posleratnom progonu rumunskih Nemaca. Po tome je Florijanov roman sličan romanima *Unterstadt* Ivane Šojat Kuči, *Zavičaj*, *zaborav* Ludviga Bauera i *Majčina ruka* Igora Marojevića. Svima je zajednička tema revanšizam posleratnih vlasti prema pripadnicima nemačke zajednice. Nacistički zločini su shvaćeni kao kolektivna odgovornost svih Nemaca bez obzira da li su i na koji način pojedinačni Nemci uzimali učešće u aktivnostima nacista. Ono po čemu se ovi romani međusobno razlikuju jeste svestranost pristupa ili to da li pominju zločine nacista i odgovornost onih koji su bili ratni saveznici nacista. Od svih pomenutih Florijanov roman je u najvećoj meri jednostran. Dakle, drugi ugao gledanja na roman *Uzrasti igre, ulica tvrđave* neizbežno pripada kulturi sećanja, mada je ovde tačnije reći: strategijama istorijskih preinaka koje se skrivaju iza empatije prema žrtvama komunističkog režima. Postkomunistička tranzicija u zemljama bivše Istočne Evrope, u ovih gotovo trideset godina posle pada Berlin-

skog zida, u pogledu odnosa prema nedavnoj prošlosti iznedrila je dva paralelna procesa, koji se zapravo mogu posmatrati kao lice i na- ličje jednog jedinstvenog. Odbacivanje ideolo- ške dogme prethodnog sistema vodilo je isto- vremeo u dva smera: ka obelodanjivanju re- presije i zločina posleratnog režima kao dela objektivnog naučnog istraživanja i pijeteta prema žrtvama, ali i ka nacionalističkoj revizi- ji istoriografije u kojoj je gotovo automatski svima onima koje je prethodni režim negativno vrednovao sknuta „anatema“ i oni su postali društveno prihvaćene i legitimne istorijske fi- gure. Tako je u jednom procesu, kao posledica stvaranja tranzicionog nacionalnog softvera, došlo do bizarne nivelacije gde su se na istoj viktimološkoj strani našli oni nevinonastrada- li, oni politički odgovorni i dokazani zločinci, svi kao „žrtve komunističkog terora“.

MULTIKULTURALNI ANTIKOMUNIZAM

Odgovornost za prilog nečasnoj reviziji snose i savremena umetnička dela koja imaju jedno- stran i ostrašćen odnos prema istoriji. Najgru- blje, revizionističku umetnost možemo pode- liti u dve grupe: na dela koja neprikriveno za- uzimaju jednostranu poziciju i na ona kod ko- jih to nije vidljivo na prvi pogled, koja po pra- vilu imaju više izgleda na umetnički uspeh. Po tome za šta se revizionistička dela zalažu, mo- žemo ih podeliti na ona sa nacionalističkim resantimanom, komunističkom nostalgijom (koja su najreda i gotovo da ih nema) ili pri- stupom koji teži nekoj uravnoteženosti (što ne znači da ga i nalazi, i, takođe, što ne znači da je i taj pristup sasvim bez ideološke osno- ve). Roman *Uzrasti igre, ulica tvrdave* Klaudiju Florijana ne spada sasvim u čist pamflet, a svakako u naraciji nema „kritičke sinteze“ po- sleratne rumunske istorije. Međutim, tamo gde se javlja „razmatranje istorije“, naracija je u velikoj meri značenjski homogena i poči- va na jednostranom antikomunizmu.

Štaviše, ako bi se monološki delovi lika deča- kovog oca podrobno analizirali, dalo bi se u njima detektovati nešto što danas odgovara pozicijama političkog konzervativizma, za ko- ji su nacionalizam i patriotizam sinonimi. Za takav pristup karakteristična identifikacija pojmova države i nacije, narodne tradicije i na- cionalnog identiteta, entuzijazam romantičar- skog veličanja vlastite (herojske) prošlosti, hi- jerarhijski odnos prema etničkim grupama na čijem vrhu neprikosnoveno stoji ona kojoj pri- pada većinski narod u državi, gotovo metafizi- čko uverenje kako u to da je narod uvek u pravu, tako i to da je vlastita zemlja uvek isto- rijski bila u pravu, svejedno da li u ulozi osvaja- ča, žrtve okupacije ili zavedena antinacional- nim (odnarođenim) uzurpatorima vlasti.

Postoji ipak nešto što je neupitno pozitivno u Florijanovom romanu *Uzrasti igre, ulica tvr- dave*. To je izrazito visok status koji se prida- je multikulturalnosti sredine u kojoj dečak narator odrasta. Porodičnoj bilingvalnosti (plus saski dijalekat) i dvoetničnosti, pridru- žena je podrazumevajuća višekonfesional- nost (luterani i pravoslavni) i još jedna etnič- ka grupa, Mađari, čijim jezikom ne govori ni- ko u porodici dečaka naratora, ali čiji pripad- nici žive u selu dečakove babe i dede po maj- ci, nadomak Brašova. Tolerantnost, koja de- luje i kao širokogrudost, ispoljava dečakov deda, Rumun, kada sa svojim komšijom go- vori o poreklu Sasa u Rumuniji, pominjući da je Sase u ove krajeve pozvao da žive mađar- ski kralj, budući da je Erdelj dugo bio deo ma- darske kraljevine. Eto, s jedne strane zakleti antikomunizam, s druge tolerantni multikul- turalizam. Dečak narator se uči vrednostima dvojakog ili podeljenog identiteta, odnosno tome da je on po svom poreklu i Rumun i Sas, i da je prirodno i korisno da poznaje obe kul- ture i upotrebljava oba jezika. Njegova bilin- gvalnost rumunskoj većini, posebno u kraje- vima gde nema Nemaca ili pripadnika drugih

zajednica u većem broju, nije nešto uobiča-jeno, ali dečak narator odrasta s tim i prihva- ta tu činjenicu kao nešto i logično i prirodno. Što, opet, ne izaziva kod pripadnika rumun- ske većine ni najmanju podozrivost ili otpor, nekmoli osporavanje ili zlobni komentar.

NIJE ŠTO JE MOJE, ALI ...

U redu, ne mora čitalac da bude posebno zlo- ban, pa da i ovu crtu poveže sa pozitivnim li- kom kolektiva. U jednoj ravni ruska okupacija, domaći poslušnici i nametnuti komunizam ko- ji rumunski narod u svom srcu ne prihvata, na drugoj ravni tolerantnost prema drugim naro- dima. Ili barem prema Nemcima, među kojima autor romana živi od 2002. Kao državni činov- nik, što kao kulturni ataše u rumunskoj amba- sadi u Berlinu, što u Rumunskom kulturnom institutu u istom gradu. Time ne sugerišem da je karijerno mesto kulturnog diplomate na bi- lo koji način uticalo na Klaudiju Florijana da se pozabavi posleratnom tragedijom rumunskih Nemaca u svom jedinom romanu, još manje da kreira istorijsku evokaciju u kojoj su rumunski Nemci prikazani kao žrtve. Tvrdim samo to da je to slika za koju većinski državljaniin Nemač- ke ne mora biti pristalica Alternative za Ne- mačku pa da mu lakne na srcu kad vidi da se Nemci u jednom književnom delu ne prikazuju primarno kao genocidni predatori (ovde se uopšte tako ne prikazuju), već kao žrtve svo- jih nekadašnjih žrtava.

Florijanov dečak narator iz ljubavi prema ba- bi i dedi koliko i po inerciji prihvata okolno- sti u kojima odrasta kao deo svog identiteta, ne problematizujući ih. Ipak, ma koliko mali i nesamosvestan bio Florijanov dečak nara- tor, svojom dvojezičnošću, te svojom rado- znalošću prema običajima obe kulture, kao i prema drugim susednim kulturama i svetu uopšte, on oličava jednu poželjnu evropsku pankulturnu otvorenost. Antikomunizam, s druge strane, vodi lošim putem: ka revizio- nizmu koji obnavlja stare mržnje i stare po- dele i ka marginalizaciji antifašizma, koji je temelj savremene progresivne Evrope. Florijanov roman *Uzrasti igre, ulica tvrdave*, u okviru ovog poznatog žanra „raskrinkava- nja“, odnosno antikomunističkog revizioniz- ma, odbacuje i perspektive socijalne soli- darnosti, klasne jednakosti i pravednijeg društva. Sve to postaju himere poraženog i prezrenog sistema, za koje potomstvo po- njede da veruje da su bile isprazne parole a ne dostižni ciljevi dostojni poštovanja ■

→ Davor Konjikušić: Aura F37 ←

CEMENT

Piše: Dejan Vasić

TIŠINA JE POLITIČKA ODLUKA

Od 04. do 27.07.2019 u Galeriji Podroom u Kul- turnom Centru Beograda, održana je izložba „Ti- šina je ovde gluvoća“ koju je kustosirala Mirjana Dragosavljević, a na kojoj su radove izlagali: Ni- ka Autor, Doplgenger (Isidora Ilić i Boško Pro- stran), Maja Hodošček, Bojan Mrdenović, Davor Konjikušić, Nemanja Čado, minipogon, Pokretni- ca kolektiv (Željka Jakovljević, Ina Madžar, Jova- na Rakić, Frosina Dimovska, Mia Inić, Jelena Alempijević, Nataša Vranešević, Sara Tošić). Iz- ložba je imala i prateći program u vidu radionice koju su vodili Nemanja Čado i Danica Selem, raz- govora sa Dejanom Markovićem (Forum Roma Sr- bije), Jelenom Mijić Ivanom Smiljanić, filmskog programa i diskusija u organizaciji Kino klub Ba- rut (Nenad Porobić), kao i vođenja kroz naselje Kaluderica koje je organizovao Nebojša Milikić. Kako Dragosavljević navodi u propratnom tek- stu, centralna tema izložbe „Tišina je ovde glu- voća“ su migracije, a sama izložba je fokusira- na na pitanje rada. „Potreba za dostojanstven- nim radom i dostojanstvenom zaradom sa jed- ne, i eksploatacija i sistemska represija sa dru- ge strane, objedinjuju sve navedene radove, ia- ko ne uvek eksplicitno. Da bismo to razumeli, moramo razumeti klasnu borbu.

Da bismo razumeli zašto slobodna telesna i du- hovna delatnost nisu svima zagarantovane, moramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli dehumanizaciju, moramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli otuđenje od rada, moramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli kriminalizaciju borbe za ži- vot, moramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli kriminalizaciju spašavanja drugih života, moramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli pasivizirajući efekat viktimi- zacije, moramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli sveprožimajuću birokratiju, moramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli žice, nasilje, smrt, moramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli privatizaciju, moramo razu- meti klasnu borbu.

Da bismo razumeli deindustrijalizaciju, mora- mo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli klimatske promene, mora- mo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli izbegličke kampove, mora- mo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli rasizam, moramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli siromaštvo, moramo razu- meti klasnu borbu. Da bismo razumeli zašto se kultura i umetnost komodifikuju, moramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli kreativne industrije, mora- mo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli džentrifikaciju, moramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli ratove, moramo razumeti klasnu borbu.

Da bismo razumeli tzv. raspad Jugoslavije, mo- ramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli kolonijalizam, moramo raz- umeti klasnu borbu. Da bismo razumeli ženski reproduktivni i kućni rad, moramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli zašto je emancipacija tako teška, moramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli deložacije i borbu za krov nad glavom, moramo razumeti klasnu borbu. Da bismo razumeli zašto je čovek čoveku vuk, moramo razumeti klasnu borbu. Spisak je dugačak. Dopunite sami.“ Složio bih se sa iznetom tvrdnjom da pitanje migracija, kao i pitanje rada predstavlja oko- snicu gotovo svih izloženih radova, sa izuzet- kom rada „Ko si ti? Šta želiš? Šta radiš?“ umet- nika Nemanje Čada, koji u kontekstu jasno arti- kulisanog kustoskog koncepta predstavlja estetski višak. Međutim, da bismo razumeli kla- snu borbu, pitanje rada, eksploatacije i apro- prijacije neophodno je da postavimo pitanje uslova proizvodnje, kao i pitanje vlasništva nad sredstvima za proizvodnju, kao nužan predu- slov za postavljanje pitanja o različitim razlo- zima zbog kojih do migracija stanovništva do- lazi. Upravo na ovim pitanjima, koja predsta-

→ Minipogon / Foto Nenad Porobić

vljaju i ključna mesta kritičkog materijalizma, možemo uočiti ideološke i političke razlike iz- među autora i radova koji su izloženi. Kako bi se izbeglo površno čitanje koje bi nužno re- zultiralo relativizacijom, predložio bih u kon- tekstu pomenute izložbe razmatranje pitanja migracija uz jasno razgraničavanje: migraci- je radnika i radnica Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) u istorijskom kontekstu 60ih; ratnih i ekonomskih migraci- ja u kontekstu zemalja bivše Jugoslavije; mi- gracije putevima tkz. Balkanske rute; kao i migracije u kontekstu kretanja umetnika koji su učestvovali u izložbi. Politiku displeja izložbe uokviruje tkz. ogle- dalo koje je kustoskinja napravila naspram- nim postavljanjem dva rada umetničkog dua Doplgenger, i na taj način međusobno pove- zala sve izložene radove u jednu više manje koherentnu celinu. U radovima koje su izlož- ili Doplgenger (Isidora Ilić i Boško Prostran) pitanje migracija reflektuje dva različita isto- rijska konteksta. Instalacija „Svetska mapa migracija“ (kojom se otvara izložba) predsta- vlja mapu migracija koja je nastala na osnovu podataka Odsaka za poplaciju UN-a u perio- du od 2010. do 2015. godine, dok je na naspram- nom tj. poslednjem zidu višekanalna video-in- stalacija „I u očima gladnih raste gnev“, u kojoj se bave migracijama radnika i radnica iz SFRJ ka zapadnim zemljama koje počinju 60ih go- dina, nastalu montiranjem *found footage*-a polaska vozova sa radnicima sa železničke stanice u Beogradu. Motiv voza na relaciji Be- ograd-Ljubljana, koji prevozi migrante pruga- ma tkz. Balkanske rute, javlja se i u radu „Filmske novosti 63“ umetnice Nike Autor. Motiv voza, mesto polaska i *found footage* predstavljaju tačke na kojima svaka sličnost između rada Doplgenger-a i Nike Autor pre- staje. Za razliku od radnika iz SFRJ koji u za- padne zemlje odlaze 60ih na osnovu potpisa- nih međudržavnih sporazuma, migranti iz tkz. Balkanske rute stanicu napuštaju vozeći se iz- među točkova voza, prešavši tek deo puta od ratom devastiranih zemalja, rizikujući sop- stveni život ka zapadnim zemljama, u kojima ih čeka, ako na odredište dospeju neizvesna budućnost i upitna mogućnost ostanka. U kontekstu problema na tkz. Balkanskoj ru- ti, izuzetno je važna pozicija umetnika Davo- ra Konjikušića, koji je kao fotograf i novinar

radio izveštaje za pretežno elektronske medi- je. Na izložbi je prisutan sa radom „Aura: F37“, u kojem koristi snimke migranata/kinja i izbeglica na ilegalnim prelazima granica, a koji su nastali putem policijskih termovizij- skih kamera. Ovaj rad ukazuje na ogromne in- vesticije koje su utrošene na utvrđivanje „Tvr- dave Evrope“, kako bi se sprečio ilegalni ula- zak ljudi, onih istih koje je još skuplja ratna mašinerija proterala iz njihovih zemalja, za- rad stvaranja dodatnog profita zemalja „biv- šeg Zapada“. U centralnom delu prostora iz- loženi su upotrebnii objekti koji su nastali u okviru radionice koju vodi grupa umetnika pod nazivom „minipogon“, a koji su nastali od recikliranih materijala i sekundarnih siro- vina. Odbacujući humanitarni pristup u reša- vanju migrantske krize, minipogon izlazi iz lagodne pozicije umetničkog delovanja, i na- stoji da uspostavi odnose među ljudima, ne- zaposlenih migranata i marginalizovanih sa- kupljača sekundarnih sirovina, a koji se bazi- raju na prijateljstvu. U okviru pratećeg pro- grama izložbe u organizaciji Kino kluba Barut, Nenad Porobić organizovao je projekcije fil- mova i diskusije kojima se ukazalo na problem zbog kojih do migracija dolazi, ratovi na Bli- skom istoku, posredstvom analize narativa koji kreira američka filmska industrija. Pitanje prijateljstva i međusobnog poveravanja kroz razgovore uz ručak i kafu, prisutno je i u radu „Obečana zemlja“ Maje Hodošček. Rad je fokusiran na probleme sa kojima se suočavaju radnici migranti iz zemalja SFRJ, koji se nalaze na radu u Sloveniji. Iako je Slovenija bila deo SFRJ, u procesu tranzicije usvojila je zakone i regulativu Evropske Unije koji se odnose na pi- tanje migranata, i danas, nekadašnji sunarod- nici suočeni su sa nizom birokratskih problema, kao i neregulisanim uslovima rada. Pitanjem migracija u kontekstu ratom devastirane i tran- zicijom dovršene pljačke društvene imovine u Hrvatskoj, bavi se Bojan Mrdenović kroz tri se- rije fotografija. U radu „Dobrodošli“ beleži na- puštene kuće kao posledice migracije stanov- ništva iz sela u grad, rad „Obnova“ beleži pro- ces posleratne obnove kuća u selima u Hrvat- skoj koja su stradala tokom ratova devedeseti, a „Budućnost“ donosi devastirane zgrade isto- imenog trgovačkog preduzeća. Poseban aspekt pitanja migracija u kontekstu izvođačkih umetnosti, predstavlja rad kolek-

tiva Pokretnica iz Novog Sada (Željka Jakovlje- vić, Ina Madžar, Jovana Rakić, Frosina Dimov- ska, Mia Inić, Jelena Alempijević, Nataša Vra- nešević, Sara Tošić) koji se bavi neuspehim i uspehim pokušajima emigracije umetnica sa plesne scene iz Srbije. Zbog prekarne situaci- je u kojima se nalaze kolege koje deluju u okvi- ru tkz. „savremenog stvaralaštva“, kao i odsu- stva odgovarajuće infrastrukture, intelektual- na i kreativna emigracija izlaže se neizvesnim i komplikovanim birokratskim procedurama, kako bi nastavila svoj rad i obrazovanje u ze- mljama „bivšeg Zapada“. Jelena Mijić se bavi- la pitanjem privremene migracije i preispiti- vanjem infrastrukture i načina na koji funkci- oniše umetnički sistem u Njujorku iz lagodni- je pozicije dobitnice nagrade „Dimitrije Baši- čević Mangelos“, u okviru pratećeg programa. Postajanje majkom iz pozicije slobodne umet- nice i emigrantkinje, koja je usled porodičnih okolnosti u stalnom tranzitu iz jedne životne sredine ka drugoj, pitanje je koje je autore- flektovala Ivana Smiljanić u okviru razgovora „Život po ovulaciji“. Izložba „Tišina je ovde gluvoća“, kustoskinje Mirjane Dragosavljević dobar je primer kako se putem performativnosti format izložbe može otvoriti ka publici. Serijom projekcija filmova i razgovora sa umetnicama publika je mogla steći uvid u kompleksnost pitanja migracija kao i pozicije migranata u različitim društve- nim okolnostima. Sa druge strane, izuzetno kompleksna organizacija izložbe i pratećih programa koja je za svaku pohvalu, u mnogo- me prevazilazi ekonomske uslove produkcije iste. Iako je sam naziv izložbe pozajmljen je iz knjige „Sedmi čovek. Knjiga u slikama i rečima o iskustvu stranih radnika u Evropi“ Džona Ber- džera i Žana Mora, a u saradnji sa Svenom Mrlbergom, i ima jasnu teorijsku referencu, dao bih sebi slobodu da primetim da je gluvo- ča medicinski problem, dok je tišina politička odluka. Stoga je jedan od nedostataka odsu- stvo kustoskog vođenja kroz izložbu, na kojem bi kustoskinja bila u prilici da publici ponudi svoje čitanje iste, ali i da artikuliše sopstvenu poziciju spram navedenih pitanja. Ovaj čin od- brane izložbe bi sa jedne strane doprinelo ega- litarnijem odnosu sa svima koji su u izložbi i pratećim programima učestvovali, a sa druge bi dao jasnu političku poziciju sa koje Mirjana Dragosavljević nastupa ■

ŠTRAFTA

Piše: Savo Romčević, Grupa za konceptualnu politiku

LINGVORASIZAM

Trinaest ti je godina. Išćupalo te i bacilo ne- gđe da ni sam ne znaš gđe si se našao. O je- ziku pojma nisi imao sem onog nužnog otaľja- vanja glagola i padeža o koje si se očešao do sedmog osnovne. Onda si u osmom osvanuo pred novim ljudima, novim jezikom (zapravo tek nedomišľjeno i zbrzano preimenovanim, prekrećenim starim) kraćega naziva i tu te, na njegovim vratima, dočekao kerber u obľiću nakostrješene učiteljice, ćuvarke tek sluće- nog identiteta koji se u krajevima odakle te iš- ćupalo kalio topovima i kamama. Čaćanka, od koje ćeš po prvi put ćuti da netko spominje ćetnike u afirmativnom tonu, sa gađenjenjem baca tvoju bilježnicu na kojoj si rijeć ‘lektira’ ispisao i latinicom i ćirilicom. Sa ovom poto- njom, ćirilicom, se rveš, i znaš ju i ne znaš, ono imaš u glavi, al’ ne i u zgľobu. Ućiteljica ući svemu samo ne jeziku koji brani ľjuteći se na sve ono što ona tim jezikom ne smatra. Ući- teljica ispravlja, prepravľja, bogoradi i saliva pravila u glave budućih govornika. Kako tre- ba, a kako ne treba. Šta je ispravno, a šta ne. Šta je to ‘njihovo’, a šta ‘naše’. Zna ona to vr- lo dobro, uvijek je znala samo ranije nije smje- la, a sada smije: dijeliti rijeći na žute i zelene. I dijeli. Sijeće i rastavľja. Žito od kukulja. Po- što ti je stari otišao na front, malo se smirila. Na kraju ti je od nje ostala visoka ocjena iz no- voimenovanog predmeta i duboko u tebi uki- rñjenjena odluka da ćeš nastaviti pričati kako si pričao i do tada, pa makar morao i izmišľja- ti kako je to, zapravo, bilo. Jer – trinaest ti je godina, jebote. I blage veze nemaš. Posľije ćeš svoju odluku nositi sa mukom i kroz porodicu u kojoj mnogima nije jasno zašto se tvrdglovo držiš nećega što je prošlo(st), ćega se treba riješiti po svaku cijenu, i što je, da stvar bude gora, još i složenije od novog govora koji te okružuje. Koji *nas* okružuje. U srednjoj školi

nitko i ne obraća pažnju na tebe, jer to je vrijeme potpunog neobraćanja pažnje. Škola je samo zgrada u kojoj daci provode četverogodišnji raspust. Četvrti razred završavaš u izbjegličkom odjeljenju u drugom gradu i sada je jezik upao u haotičnu bujicu govora sličnih tvojima i ti radoznalo upijaš sve te prosute riječi dok ih suha zemlja jednoobraznosti ne upije u sebe. Fakultet je utočište, ali samo dok na njega ne kročiš. Knjige koje čitaš vraćaju te tvom govoru, a teorijski jezik još više gura u odluku da, kad pišeš, pišeš još luđe i stranskije, još *hrvatskije* nego što govoriš. To pretvaraš u nekakav tvoj stil, namijenjen samo tebi, pošto studentske žvrljotine ionako ne čitaju ni oni koji za to primaju plaću. I tako do diplomskog. A onda opet kerber: od četrdesetak minuta koliko je trajala odbrana, predsjednik komisije (inače zamjenik tadašnje ministarke obrazovanja), samoprolamirani disident u zemlji disidenata i perjanica četničke epistemologije drži nadahnut govor o 'hrvatštinu', modama iz Pariza i glupim knjigama koje je za masnu lovu, eto, prinuđen prevoditi. I to loše. I ovaj ti učitelj, kao i koleginya mu petnaestak godina ranije, baca svesku pod nos. Previše latinice za njegov

ukus. Ovoga puta sveska je indeks koji prtiš i odlaziš sa faksa kao da na njemu nikada nisi ni bio. Misliš da će kasnije, sa zaboravom jezika koji vlada na sve strane, sve da se smiri i da si siguran u svojoj komotnoj govornoj varijanti jezika i dovoljno van domašaja jezičkih državotvoraca i purista ako se, skupa sa prijateljima, lomataš po zabranima civilnodruštvenih politika, ako si prekarac, pekarski kalfa na crno i nezaposlen, dakle neubrojan i nevidljiv. Ali nisi. Mislim, nevidljiv. Dođe tako do javnosti i ponešto što napišeš, ono čime se očituješ i o čemu skupa sa drugim ljudima misliš i aktivišeš po gradu u kom živiš. Omakne se poneki tekst, sporo i lijeno pisan, tmast i gust k'o smola. I tako u jednom od njih pišeš i o gradu u kom živiš, o bahatom odnošenju vlasti prema tom istom gradu, o procedurama koje se izvršavaju ruglu i svom silnom kršu koji ostaje ljudima da se s njim nose još dugo pošto bahati vlastodršci odjezde u noć iz koje su i izmijelili. Pišeš o zaobilaženju procedura i ljudi prilikom donošenja odluka šta će se, gdje i kako graditi. Tvrdiš da se jedna takva odluka o izgradnji zgrade suda administrativno preinačava i da jedna građevina, preko

noći, od zgrade Apelacionog postaje zgradom Specijalnog suda. Da, takoreći, doživljava mistično prekononočno zakazamačenje. Naglašavaš da je bitno da ljudi znaju da li će im ispod prozora sutra osvanuti nešto što svi normalni gradovi nastoje izmjestiti iz svojih centara. Da nije svejedno što će nestati cijeli jedan mali ekosistem koji su ljudi stvarali i održavali pola vijeka. Da nije normalno ukopavati jedan ogroman i pregabaritiran objekat u pješčano tlo i tako ugroziti statiku okolnih zgrada. I još svašta pišeš što se tiče čovjeka i njegovog svakodnevlja. I ljudi reaguju na tekst. Obraduješ se. Pogledaš crtiće komentarluka i imaš šta i pročitati: od svega o čemu si pisao svojim dragim sugrađanima, misleći da skupa s njima skrbiš o javnom dobru i svemu onome što taj grad i čini Gradom, dragi ti čitaoci i sugrađani pamte, podvlače i spočitavaju samo jedno – zašto si pisao tako *kako* si pisao, tako *strano* i tako *hrvatski* o onome što, prema njima ovaj grad eonima *jeste*? I što će ostati dok je svijeta i vijeka. Zašto ijekavski o, valjda, samo ekavskim problemima? Fin ti se neki svijet, vidiš, bekelji i, sa najboljim namjerama, pita se pitajući i tebe: nalazi li se

ugao o kom pišeš u Zagrebu ili Novom Sadu? Fini ti građani, pa još usto i neki čestit *manjinski* svijet, pri tom, drži također dobronamjerne lekcije o „jeziku društvene sredine“, o jeziku novosackom i naviknutom, a sve vrijeme, zapravo i jedino – jeziku državotvornom i jeziku Državnom. Jer i *Polis* je neka *Država*, zar ne? A, koliko je tebi poznato iz prirode i društva, i kako kapiraš stvari – upravo je obrnuto: jezik društvene sredine, jezik je manjine koji onda većina uči u onoj sredini u kojoj je ta manjina – većina. Samo pervertirani državotvorni um može to prekalamburiti i prevesti u jezik kojim se manjina ima samoasimilirati i jezički pod-sužnjiti. Znajući to, ti onda znaš da ni prigovor, naizgled upućen od čitaoca koji pripada manjini, ne dolazi iz srca problema nego iz smradne nutrine vlasti i potrebe svakog ubogog čovječuljka da se dokaže i da se *lojalnim* pokaže, da se bude stražar, makar se stražarilo samo i jedino nad duhom i jedinstvom jezika, makar se na tom sporednom kolosijeku zadovoljila prepotopska potreba da se bude kapo. I zato ne može o Novom Sadu, gradu *ekavice kao jezika društvene sredine*, da se piše tek tako nekim uprljanim varijantama

govornog jezika, o njemu se ne može pisati jezikom ulice niti jezikom parija. Jasno ti to na znanje stavlja i starina kome nije bilo lijeno nazvati tvoje prijatelje i održati im telefonsku lekciju o tome kako on, iako i sam došao nekoliko brda dalje od brda sa kog si potekao ti, zna šta je *red*, šta je *zvanični* jezik i šta je *država*. Kakva sad jebena ijekavica i time opravdavanje hrvatskog genocida nad Srbima i Kninskom Krajinom u tekstovima koji sa svim tim nemaju ama baš nikakve veze? Jesi ti dečko normalan? Zbog spleta geografsko-demografskih okolnosti Srbija kao zemlja i Srblji kao narod, uskraćeni su za forme nepatvorenog rasizma kakav znamo iz udžbenika sociologije. Zbog tog hendikepa ljudi ovdje prinuđeni su da se snalaze sa onim što imaju. Čigani prljaju, Šiptari se kote, a ijekavci paraju osjetljive bubne opne jezičočistunaca i samoprozvanih lingvopandura. Valja ih zato ukoriti i pokarati pa, ako ni to ne upali, onda i – pokoriti. Ustrojiti ih. Odsjeći im jezik ako treba. Jer kad već nema crnaca, valja nam ih izmisliti. Šteta da propada i zakržlja jedan tako potentan i autohtoni rasizmić kakav gajimo u svojim njedrima za koje inače volimo misliti da su dom duše najšire – duše balkanske! ■

ARMATURA

Piše: Jelena Veljić

SAČUVAJMO NAŠ PARKIĆ!

„Danas kod nas, sutra kod vas!“

Četvrtak 11. jul za stanare i stanarke Požeške 158-160 u Beogradu počeo je uobičajeno, uz zvuke redovnog održavanja zelenih površina koje je u parkiću ispred njihovih zgrada sprovodilo javno preduzeće. Ubrzo se međutim ispotalo da u tom poslu ništa nije bilo ni redovno i uobičajeno – radnici su motornim testerama posekli 17 zdravih stabala, parkić je ograđen i postavljen je natpis „Zabranjen pristup – Privatna svojina“. Vrlo brzo komšiluk je saznao da je ono što je decenijama ispred zgrada postojalo kao zelena površina odnosno park koji je služio za odmor, igru, šetanje pasa, u vlasništvu firme „Niva building“. Preduzeće koje je u APR-u registrovano prošle godine, ima nameru da na tom zemljištu ostvari svoju pretežnu delatnost – izgradnju stambenih i nestambenih zgrada. Istom brzinom, stanari i stanarke rešili su da se tom planu suprotstave i u tome istrajavaju već više od mesec dana. Samo četiri dana nakon seče stabala i ograđivanja površine, podneli su opštini Čukarica zahtev za poništenje građevinske dozvole koju je preduzeće „Niva building“ dobilo sredinom maja. Pokrenuta je i online peticija podrške zahtevu stanara i stanarki za zabranu

➔ „Zabranjen pristup – Privatna svojina“ / Foto Jelena Veljić ➔

gradnje, a usled čestih „poseta“ investitora i privatnog obezbeđenja, komšiluk je uveo i danoćne straže. Dok se ne utvrdi kako je uopšte „Niva building“ dobila vlasništvo nad ovim

na dva sastanka sa predstavnicima i predstavnicima stanara, investitora i opštine Čukarica. Obećano je da će stanarima/kama na sastancima biti predstavljena celokupna doku-

mentacija o vlasništvu, planovima gradnje, geološkim ispitivanjima i drugim relevantnim pitanjima, međutim to se nije desilo. Utiska su da ti sastanci zapravo služe tome da se prikuppe informacije o komšinicama i komšijama koji učestvuju u otporu. To ih ne čudi jer su dvojice od njih već dobili krivične prijave u ime NN lica za „ugrožavanje sigurnosti“. Pretnje da će dobiti krivičnu prijavu dobio je i Savo Manojlović, komšija koji je na sebe preuzeo bavljenje pravnim aspektima ove situacije. Prijava za šta, pitamo se. „Rekli su – zbog građanskog i političkog aktivizma“, kažu. Pretnje i zastrašivanja, ipak, nisu dali očekivan rezultat. Štaviše, doprineli su ujedinjavanju komšiluka. Jedna od komšinica nam kaže da su se neki od stanara sada prvi put upoznali, dok su se neki dodatno zbližili. Danonoćne straže zahtevaju posvećenost, ali doprinose sve jačem ujedinjavanju komšiluka. Komšinica Jelena kaže da je ovaj konkretni problem otvorio i čitav niz drugih pitanja. Najpre, kao da više ni ne postoje zelene površine, nego se za njih stalno ispostavlja da su zapravo upisane kao građevinsko zemljište. Postoji li ikakav sistemski pristup gradnji? Postoji li ikakva kontrola investitora? Imaju li državne, gradske ili opštinske vlasti ikakvu svest o neophodnosti postojanja zelenih površina u gradu? I konačno – pita li se iko o interesima i potrebama ljudi? „Nisam ni znao koliko volim drveće dok se ovo nije desilo“, kaže komšija Saša i dodaje „ne odustajemo. Uporni su oni ali uporni smo i mi.“ I zaista, potrebno je da podržimo naše komšinice i komšije. Pratite inicijativu „Sačuvajmo naš parkić“ na društvenim mrežama. Svratite na komšijsku kafu. Sačuvajmo sve naše parkiće ■